

Bíró Dániel

GEDŐ ILKA VAJDA LAJOS-ÍRÁSÁRÓL

Gedő Ilka festőművész (1921–1985) huszonnyolc éves korában abbahagyta a festést és a rajzolást, hogy azután csak tizennyolc év múlva folytassa a munkát. Életének e fordulataról mint tényről tudunk, okaira csak következtethetünk. Szakítása választott hivatásával – életének súlyos eseménye. Férje, Bíró Endre említést tesz kézíratos emlékezésében egy közelebről meg nem határozott személyes okról, amely most már valószínűleg örökre úsztatatlan marad. A másik ok, mely a távolabb álló számára is látható, a fordulat ével kialakult új helyzetben keresendő.

A véletlen úgy hozta, hogy 1947–1948-ban módja nyílt Gedő Ilkának a budai Ganz-gyár egyik műhelyében modell után rajzolni – így jött létre a fekete, vörös és fehér krétával készült, izgalmasan kavargó tanulmánysorozat. Lett azonban e munkának egy másik, nem várt, szerencsédén következménye is. Gedő Ilka baráti körének tagjai (az Európai Iskolához tartozó művészek) a kor hivatalos művészetével kötött kompromisszum jelét vélték fölfedezni e tárgyválasztásban, nem akarván tudomásul venni azt, ami számunkra, visszatekintve (többek között a Kállai Ernővel való levélváltásából) nyilvánvaló: Gedő Ilkát kezdettől fogva szenvedélyesen foglalkoztatta a tárgyi világról, az ábrázolásról való lemondás vagy nem lemondás kérdése, s bármilyen lehetőséget hajlandó volt megragadni, ha módja nyílt új látványvilág megismerésére.

Azt mondhatjuk tehát, hogy a kétszeres izoláció – a modern művészet izolálódása a magyar szellemi életben és saját izolálódása a modern művészek körén belül – ez volt az egyik oka annak, hogy hosszú időre abbahagyta a munkát.

A történetnek van, hála istennek, mégis van, folytatása. A Gedő Ilkával egy irányhoz, egy körhöz tartozó művészek, saját maguknak dolgozva, egymást támogatva vészelték át ezeket az éveket, s Gedő Ilkának is lett támasza a vele egy módon gondolkodók, vele egy módon tevékenykedők körében. – A szombathelyi *Életünk* tavaly őszi Szabó Lajos-emlékszámából bárki megismerheti e kör történetének a legfontosabb adatait, és valamiféle képet alkothat az ott folyó munkáról. Mint a magyar szellemi élet több más vidékén, úgy itt is az történt, hogy az 1945 és 48 között felszabadult és összeadódva megszokozódott energiák most, az új helyzetben megint külön-külön, egymásról alig tudó körökben működtek tovább. A Szabó Lajos körül létrejött baráti és munkatársi kör egyik föladatának tekintette Vajda Lajos szellemi hagyatékának megőrzését és földolgozását. A Vajda-viták egyikének írásos emléke az itt közölt – 1954 őszén keletkezett – tanulmány. Véleményünk szerint alkalmas lehet arra, hogy rekonstruáljuk: milyen elméleti kérdések foglalkoztatták Gedő Ilkát a hosszú hallgatás éveiben.